

Публікації

Оксана САПЕЛЯК

ЕТНОГРАФ, ІСТОРИК, СВЯЩЕНИК-МІСІОНЕР, ПАТРІОТ О. ІВАН БУГЕРА

Розкривається подвижницька діяльність священника Української Греко-Католицької Церкви о. Івана Бугери, вихідця з лемківського краю, на ниві української культури. Подається лист дружини отця п. Катерини до єпископа А. Сапеляка, який засвідчує про жертвне життя подружжя як місіонерів серед української громади в Парагваї.

Ключові слова: Лемківщина, просвітництво, проповідництво, Парагвай, українська діаспора, жертвність.

Переді мною скромно видані книжки: «Українське весілля на Лемківщині» [2], «Звичаї та вірування Лемківщини» [3]. Автор — Іван Бугера. На обкладинці другої з них — українська церква. Малюнок чи конкретний храм? І хто він — Іван Бугера? Хотілося б знайти відповіді на ці та інші запитання.

Про багатьох українських дослідників, письменників, учених нелегко знайти відомості. Тим більше про місіонерів. На щастя, у семи номерах часопису «Наша мета» (Торонто, Канада) за 1967 р. опубліковано статтю єпископа Андрія Сапеляка «Світлі постаті українського духовенства», в якій автор розповідає про надзвичайну людину — отця Бугеру, головно його діяльність серед українців Парагваю.

Іван Бугера народився 6 жовтня 1898 року в с. Бовино Перемиського повіту (нині — Польща). Закінчив українську Перемиську гімназію. Згодом він вояк Австрійської армії в чині обер-лейтенанта. Був поранений на італійському фронті. Учасник визвольних змагань за незалежність України в легендарній Українській Галицькій армії. Після війни продовжив студії: навчався у Львові й Перемишлі на богословії.

Від 1925 до 1944 року о. Іван душпастирює на Лемківщині — у с. Милик Новосандецького повіту. Власне, як вдалося вияснити, на обкладинці праці «Звичаї та вірування Лемківщини» — світлина храму з цього села. Попри виконання своїх безпосередніх обов'язків пароха він збирає і публікує етнографічні та фольклорні матеріали краю, популяризує лемківську народну культуру. У слові від Видавництва до книги «Українське весілля на Лемківщині» акцентується: «Велике культурне діло зробив автор цієї книжки Іван Бугера, збираючи пильно всі українські весільно-обрядові пісні на Лемківщині, бо вони відкривають перед нами чисту душу наших братів-лемків та цілому українському народові вказують, що засяньські лемки — це наші брати з крові і кости, їхня краса — поезія — це наша спільна поезія... Ми, українці-лемки вдячні авторові за його щирю працю» [2, с. 3]. Слово «поезія» вжито у широкому його розумінні, йдеться не тільки про пісенний матеріал, але й поезію обрядовості, ілюстровану цікавими світлинами: весілля в с. Завадка Риманівська, лемківські «гудаки» (музиканти. — О. С.) із с. Злоцько, коровай з с. Явірник Руський та ін. У той період діяльності отця Бугери, доволі багатий на публікації, було ви-

дано¹: «Цікаві лемківські слова» (Львів, 1933); «Найчастіше вживані німецькі слова в лемківській говірці» (Львів, 1934); «Лемківський словник» (Львів, 1938); «Криниця, село й живець» (Львів, 1938). Отець Іван Бугера також і долучається до видання лемківської літератури, зокрема Ю. Тарнович у передмові до «Ілюстрованої історії Лемківщини» (Львів, 1936) дякує о. Бугері за надіслані фотографії: «Зокрема вважаю своїм милим обов'язком відмітити, що до оформлення цієї книжки надісланими знімками або готовими клішами причинилися: Впр. о. Іван Бугера (Милик), о. Петро Андрейчик (Війське)...».

З листа Катерини, дружини отця Івана, до владки Андрія Сапеляка довідуємося, що за почином о. Бугери було засновано на Лемківщині Братство св. Володимира, Апостольство Молитви, Братство Покрови Пресвятої Богородиці, кооперативи «Лемко — зоря Яворина» та читальні «Просвіти». Отець Бугера — співробітник першого в цьому краю українського національного часопису «Наш лемко» [1, лист від 29 вересня 1967 р.].

Дім священника Івана Бугери неодноразово відвідував єпископ Йосиф Коциловський. Під час однієї із зустрічей виник задум побудувати в с. Жегестів «Відпочинковий дім». Катерина Бугера згадувала, скільки праці, зусиль і любові вкладав її муж у цю справу: «Вставав о 4 год. ранку, читав Службу Божу, на скору руку снідання, і о 6 год. рано від'їздив на будову. Вертав увечері. Зимомо їздив залюбнями своїми кіньми раз на тиждень контролювати, як сторож добре пильнує, бо в магазині було багато дорогого матеріалу для будови» [1, лист від 29 вересня 1967 р.]. Два роки безнастанної праці, доки дім було споруджено. Оскільки будова велася без дозволу, поляки подали на отця в суд. Справу розглядали в Кракові. Будівництво дозволено продовжувати, але о. Іван мусив заплатити штраф (100 зл. — тоді чималі гроші) власним коштом. У санаторії було споруджено й капличку в українському стилі.

На освячення новозбудованого дому прибув єпископ Коциловський, який, дякуючи отцеві за труд,

¹ Цих видань на сьогоднішній день віднайти не вдалося, однак інформацію про них подає автор статті зі слів єпископа Андрія Сапеляка, із яким о. І. Бугера був у досить близьких приятельських стосунках. — Прим. ред.

запропонував гонорар. Священник коротко відповів: **«Я не трудився за гроші. Я жертвую свою працю для добра Товариства «Єпархіальна поміч»** [1, лист від 29 вересня 1967 р].

Щедро жертвував отць Іван свій час і зусилля на просвітницьку працю. Насамперед мається на увазі його проповідництво. Кожна проповідь священника — добре продумана, підготовлена. Священники, яким довелося слухати о. Івана, висловили думку про необхідність підготувати ці проповіді до друку. Як наслідок, 1934 р. появилася перша частина книжки «Науки на свята» (с. 1—38) і 1935 р. — друга частина (с. 39—74). У вступі до першої частини автор пише: «На душі мені лежало тільки те, щоб Всч. і Впр. Отцям дати сам матеріал для проповідей».

Кожна подана в книзі стаття — урок, який навчає правд християнської віри, любові до Бога, подяки Ісусові Христові, Богоматері. І не тільки! Водночас це доступні для найширшого загалу студії історії України, і головне — наука знати і шанувати своїх героїв: «Людина в усі часи шанувала своїх предків чи героїв. І ця пошана приносила їй честь... Пошана правдивих героїв вказує на здоровий дух народу, тоді як одушевлення фальшивих героїв — знак упадку» [4, с. 19]. До речі, він прямо говорить про підміну українських героїв фальшивими у Советському Союзі: «Ото стоїть металева статуя чоловіка; ...його кулак з гнівом конвульсійно зносить до неба, образ упертості й бунту, уособлений дух революції» [4, с. 19].

Довідуємося, як він знайомив селян з історичними постатями Богдана Хмельницького, Івана Мазепи та іншими Великими Українцями, з творчістю Тараса Шевченка, Маркіяна Шашкевича, щедро їх цитував.

Отець Бугера навчав зберігати цінності народної культури: «Дякуймо сердечно Богові, що пізнали красу нашого найдорожчого греко-католицького обряду, пізнали гідність нашого народного імені, що полюбили наші рідні звичаї й свою рідну мову...» [4, с. 19]. Просто, доступно, зрозуміло отць говорить до своїх парафіян про, власне, ті речі, які становлять фундамент нації. Як же по-сучасному звучать слова о. Бугери, виголошені в лемківському храмі на свято Зіслання Святого Духа: **«Народність є дар Божий, що його кожному Бог вкладає до коліски...»!** Другий дар — то дар рідної мови: **«Бог**

хоче, щоб ми рідною мовою служили Йому і своєму народові» [5, с. 63].

Водночас отець застерігав від національної нетерпимості: «Переоцінювання власної національності провадить до пониження й ненависті до чужого народу, а це веде до війни, кровопролиття, непорозумінь і незгоди між народами, що їм усім Господь призначив на цій землі відповідне місце» [5, с. 67].

Проповіді о. Бугери — це й уроки міжсусідських і родинних відносин. Винятково важливою у збереженні релігійних і національних цінностей він вважав жінку-матір: *«Щасливі ті люди, щасливі ті народи, яким життя дала побожна й свята матір»* [4, с. 29].

Тоді, на початку ХХ ст., у лемківському селі о. Бугера навчав довіряти Божому Провидінню. У відповідь на жорстокість і брутальність комуністичної системи він казав: «І що ж! Може, ми пропадемо? О, ні! І ще раз, ні! Народ, що має таку славу Батьківщину, таку славу історію, народ, що є вічним мешканцем цієї країни, що її зросив своєю кров'ю і застелив своїми кістками, не може пропасти. Ми віримо, що Україна воскресне в славі й величі...» [5, с. 42—43].

Воєнна завірюха закинула о. Бугеру і його дружину Катрю, кваліфіковану вчительку, в далеку Швейцарію. Подружжя одержало тут вигідну пропозицію вчителювання. Окрім того, їх запрошували у Францію, де відкривалася школа для дітей українських біженців. Там чекала не тільки висока зарплата, але й безкоштовне авто, комфортні побутові умови, близькість до столиці.

Важко уявити, аби хтось відмовився. Тільки не отець Бугера. Він прийняв інше рішення. В той самий час архієпископ Іван Бучко, повернувшись із візитації до країн Південної Америки, розповідав про плачевне становище Української Церкви. Особливо у Парагваї. 1948 року вже немолодий, 50-річний, отець Іван їде до Парагваю. Щоб заробити на прожиття, він важко працював на земельній ділянці, котру мусив придбати. Сестра Володимира (ЧСВВ) так згадує відвідини дому священника: «Коли я побачила їх так спрацьовані і мозольні руки, то не повірила своїм очам, що то руки священника...». І далі вона розповідає: «... Убога хатинка, крита соломомою, поділена на три частини. В однім кутку кухня, в другому — лежала бавовна, що назбирали, дерев'яне

ліжко, за матрац служила солома. Замість стола — пачка, крісел не було, сиділи на ліжку» [1, лист від 6 липня 1967].

Більше 19 років отець Іван Бугера трудився у Парагваї, дивуючи своєю жертівністю всіх, хто його знав. Незважаючи на похилий вік, верхи на коні об'їжджав українські колонії, розкидані серед парагвайських лісів. Священнича праця тоді була непростю: церковні речі, скажімо, отцеві доводилося возити з собою верхи на коні чи возом. Для Богослужб слугували домівки когось із парафіян, у кращому разі дома «Просвіти». Попри те він організовував нові парафії, готував молодь, а часто й дорослих до першого Причастя. Одразу після прибуття до цієї країни почав будувати храм Успіння Пречистої Діви Марії в колонії Фрам. 1949 року розпочав спорудження церкви на власній земельній ділянці, котру подарував українській громаді в м. Енкарнацьйон. Згодом почав будівництво храму в містечку Кармен дель Парана, куди він у 1956 р. перебрався жити і залишався тут до кінця свого життя.

В одній із подорожей до української громади о. Бугера важко захворів. Через кілька днів, 28 травня 1967 р., перший український священник Української Греко-Католицької Церкви у Парагваї помер.

Отець Іван Бугера користувався великою повагою і любов'ю не тільки українців греко-католиків, а й православних, заслуженою пошаною всіх мешканців регіону. У похоронних Богослужбах взяло участь шістнадцять римо-католицьких священників, чотири українські священники прибули з Аргентини.

І тут, як і на Лемківщині, свою місію діяльність о. Бугера не обмежував тільки виконанням священних обов'язків, а розумів її як постійну невсипущу працю для збереження українських традицій, материнської мови, навчання історії України. Отець підготував і провів десятки національних свят і академій. Як усе жертівне життя, таке ж і передсмертне бажання місіонера — залишити справу духовної опіки над парагвайцями українського походження тим, хто продовжуватиме започатковане ним діло [6, с. 314]. Тому передав у спадок свій дім та земельну ділянку монахам-отцям Студитам. 1974 року Студити оселилися в домі о. Івана, ревно провадили душпастирську працю серед українців. Завдяки місіям оо. Студитів під керівництвом тоді ще отця Любомира Гужара виникли нові українські церковні громади.

Отже, хто він, о. Іван Бугера? Лемко? Парагваець українського походження? Відповідь однозначна: **Українець, справжній Герой**, який на вівтар Вітчизни поклав час, здоров'я, матеріальні вигоди, свої знання, ніколи не відступив від кредо, що його окреслив собі 1925 р. до першої своєї Служби Божої: «Бо я не шукаю моєї волі, але волі Того, Котрий мене послав» (Єв. Св. Йоана, 5.30). Патріотизм о. Бугери воістину жертковий: «... Труд важкий, гарячка невдержима».

В архіві єпископа Андрія Сапеляка зберігається лист Катерини Бугери до владики від 26 вересня 1967 р. (Парагвай, м. Кармен дель Парана), який проливає світло на один день із буденного життя отця. Цей лист, в першу чергу, засвідчує про самого його автора — дружину о. Бугери, її високу освіченість, неабиякий літературний хист і, заразом, цілковиту самопожертву свого життя, разом із своїм чоловіком, задля місіонерського служіння українській громаді на чужині, задля збереження її у традиційних національних християнських цінностях. Отож передруковуємо цей лист для сучасного читача.

Катерина БУГЕРА

Зустріч з давуном (*Boa constrictor*)

Одної неділі о. Іван встав раненько, ще було темно.

— Чого так рано встаєш? — запитала я. — Їдеш аж о шостій.

— Встав, щоб злапати коня, бо стоїть завсіді раненько коло стодоли. Як тільки сонце зійде, він забирається на пашу, і тоді шукай його зо дві години.

Обув гумові чоботи, бо роса, і пішов надвір. За добру хвилю вернув:

— Вже злавав, дав їсти і лягаю ще на годину.

О 5-ій встав отець другий раз. Напоїв коня, осідлав, вернув до хати, вимив руки, взув черевічки, убрав чорні сподні, білу блюзу, заложив білий солом'яний капелюх, взяв торбу з річима, прив'язав до сідла і сів на коня. Переїхав браму, зняв капелюх і поїхав на вулицю Четверту на Богослужбу. Святу Літургію скінчив о годині 12-ій. За годину обід, і по обіді — відпочинок. Було душно і парно, мов у московській парні. Сорочка прилипла до спини, але отець смачно заснув на лежку під па-

раїсом. Година третя. Він пробудився. Кінь стояв осідланий, чекав. Отець встав, поздоровив дяка і його дружину, сів на коня і поїхав.

Кінь весело порскав раз-у-раз, значить був вдоволений, що вертаєся додому. Вже заїхав половину дороги, зо 5 кілометрів. Сонце високо стояло на небі. Нараз кінь став дуба передними ногами. Отець подумав, що так собі на примху, потиснув лічкою, але дарма: кінь сп'явся на пердні ноги догори. Гурт на сідлі пук і він впав догори ногами на землю. Щастя, що мав мешти на ногах, а то був би злавав праву ногу, мешт зістався у стремени, а він з цілою ногою в шкарпетці упав на землю. Як упав, то аж в очах потемніло. Але як устав, то відчув, що нічого не сталося. Одна нога боса, капелюх вітер покотив десь далеко, кінь з торбою погнав вперед. Отець став придивлятися і шукати причини. Дивиться: а там лежить змія на цілу дорогу і спить, мимо того, що кінь перескочив через него. Мав 5 метрів, бо тільки мала дорога. Голову тримав догори. Отець скорим кроком подався назад. Так відбіг, може, п'ятдесят кроків і оглядаєся: потвора далі спит.

Він без капелюха, в сорочці, одна нога боса. Роби, що хоч, а тут вже по четвертій. Став думати, що робити. Йти вперед неможливо, вертатися на Четверту — задалеко. Інакше нема ради: тільки вилізти на дерево, набрати каміння і кидати до потвори, щоби увільнила дорогу. Виліз високо на дерево, став придивлятися на него. Взав камінь з кишені та став міряти. Втім побачив, що з ліса вийшли на дорогу серни. Вони ввечером дуже часто виходять пастись на дорогу. Отець сховав камінь в кишеню і ждав. Добре знав, що потвора їх зачує, скочить на них і увільнить дорогу. Так і сталося. Як тільки серни почали скубати траву, потвора піднесла голову на півметра високо в сторону бідних звірят, моментально звилась в клубок і скочила в сторону своєї добочі.

Серни скочили в ліс, давун за ними повз, як стріла. З дерева о. Іван бачив далеко, як гілля подавалося на боки. А далі зникло все з очей. Тільки десь дуже далеко пиццало страшенно сернятко, як дитина. Потвора такої зловила добоч. «Злізай, Іване, — сказав отець сам до себе, — з дерева, і одною босою ногою, без капелюха, без

коня мандруй додому». Найгірше йому шкода було чаші й антимінса, бо не міг би довший час правити Служби Божої. Так дійшов до того місця, де упав. У фосі лежав його мешт. Підніс він його, обувся і пішов далі. Яких сто кроків знайшов антимінс і чашу. Дуже втішився, забув усю біду і пішов далі. За конем і сліду не стало. Він погнав там, звідки отець Іван його купив. Реверенда, книжки випали.

Година четверта і пів, а його нема. «Певно, для того, що велика спека», — подумала я.

— Діти, встати до молитви, підете додому, бо сонічко вже низько.

Кожду неділю я вчила релігію. Втім заплескав хтось сильно під брамою. Підбігла я скорим кроком і побачила двох хлопчиків, які тримала в руках книжки. Я спитала: «Чого хочете?»

— Це, певно, книжки вашого падре. Ми пішли в ліс за овочами і знайшли. Це з хрестиками, десь падре загубив.

Я взяла книжки до рук і пізнала шкіряний требник.

— А падре не бачили? — спитала.

— Ні, — сказали хлопчики. Тільки, як ми з Другої скрутили, то якийсь гнідий кінь гнав, як шалений.

Я подякувала хлопчикам, дала 5 гваранів і понесла книжки у хату. Вже плачу, бо бачу, що біда. Думаю: «Пропав отець. Кінь, певно, наполошився чогось у лісі, скинув отця на землю. Може, забився, а, може, лежить з полонаними ногами й ребрами, розбитою головою в крові на дорозі. Та кож можливо, що тутейші, бачачи осідланого коня, отця Івана забили, а все зрабували». Тут крадіж коний трапляється і тепер дуже часто. «Треба скоро бічи до сусіди, щоб люди ішли чим скоріше шукати отця, поки день».

Ще не добігла до брами, дивлюся: якийсь чоловік несе щось чорне на руці. Робітник зближився на 2 кроки до мене і сказав:

— Найшов Вашого падре убрання на дорозі. Чи падре є вдома?

— Ага, — подумала я, — забили і приносять убрання, щоб затерти сліду.

Взяла реверенду, подякувала і сказала:

— Прийдеш завтра раненько, то падре тобі заплатит.

Чоловік зараз пішов, а я, щоб не тратити часу, кинула реверенду через браму на своє подвір'я і бігом з плачем до сусіди. Ще ані 20 кроків не одбігла від свої брами, аж хтось з дороги кричить:

— Синіора! Синіора!

Вертаюсь знова під свою браму і бачу чоловіка, що несе сідло. Десь випадково найшла в кишені 10 гваранів. Дала чоловікові, а сідло кинула на подвір'я. Сама, вже вголос плачучи, побігла до сусіда Дмитра Багери, щоб чим скоріше ішов з людьми шукати отця. Прибігла на подвір'я, а він сидить з п. Вереткою і п'ють вино.

— Слава Ісусу Христу! — кажу.

— Ова, ту що, що імосць так плачуть. Може, що здохло?

— Ні, — відповідаю, — вдома все добре, але хіба не бачили, як тутейші поприносили отця речі, а самого отця нема.

— То біда-а-а-а, — сказав Багера. — Певно, дрань кінь скинув отця, щоби хоч Господь Милосердний дав, щоби не було якого злого випадку.

Я ще гірше настрашилася. Серце б'є, сльози котяться, як горох, ноги і руки трясуться, в очах темніє і от-от впаду на землю.

Старий Багера встав і сказав:

— Берім, куме, кий. По дорозі ще декого закличем і мусимо десь здибати отця, поки день.

Ці слова мене зрівноважили. Вони йдуть наперед. А я за ними. Вийшли на дорогу. Зайшли не більше 50 м. Я якось автоматично поглянула з долини вгору і своїм очам не вірю: на горбочку, коло церкви, стоїть о. Іван і хреститься. Певно, дякував за щасливий поворот. Мені ще смуток, бо щось на голові біле. Певне, голова забинтована.

— А дивіть, отець на горбочку, — сказала я.

— Богу дякувати, — сказав Багера.

Ми пристанули, а отець, побачивши нас, скорим кроком зближався.

— Слава Ісусу Христу, сусіди! Де так під вечір вибралися з киями, ще і їмосць з вами? Певно, чогось шукаєте? Може, мені щось утікло з патери?

— Та ні, отець, ми ішли шукати Вас.

Отець Іван став вголос сміятися:

— Та я військовий чоловік, з біди якось все вилізу.

Я зняла хусточку з голови отця. Він положив її від сонця, бо капелюх вітер забрав хтозна-куди.

— Ну, розкажіть, отче, як-то було?

— Ходім, сусіди, до мене додому, сядем під па-раїсом, і я розкажу вам свою пригоду.

Отець став оповідати, як заїхав на давуна...
Випили каву.

— Ходім, куме, додому, а отець хай йдуть од-почивати, бо мають по чім.

Отець пішов у хату, а я відпровадила обох до брами. По дорозі чую таку розмову обох кумів:

— Ледве ми допросилися Господа Бога, що діс-тали священника і був би днесь пропав.

— Так, так, куме, — відповів Веретка, — якби не владика Іван Бучко, то і до нині не мали би свя-щенника. Наші діти були би повиростали на ди-кунів. Дай йому, Боже, сто літ прожити. Коли поїдемо до міста?

— Сей раз поїде отець. Я дуже люблю з ним їхати, бо вони через дорогу багато цікавого опо-відають. На шесту ранком хай будуть готові. З Богом і доброї ночі!

1. Архів єпископа Андрія Сапеляка. О. Іван Бугера. Па-рагвай.
2. Бугера І. Українське весілля на Лемківщині / Іван Бу-гера. — Львів, 1936. — 70 с.
3. Бугера І. Звичаї та вірування Лемківщини / Іван Бу-гера. — Львів, 1939. — 40 с.

4. Бугера І. Науки на свята / Іван Бугера. — Львів, 1934. — Ч. I. — 38 с.

5. Бугера І. Науки на свята / Іван Бугера. — Львів, 1935. — Ч. II. — С. 39—74.

6. Кривінський В. Українці у Парагваю / В. Кривін-ський // Світло. — 1977. — Вересень.

Oksana Sapelak

ON REV. IVAN BUGERA, PRIEST, MISSIONARY,
ETHNOGRAPHER, HISTORIAN

In the article have been exposed devotional activities by Rev. Ivan Bugera, person of Lemko birth, priest of Greek-Catholic Church, religious and cultural educator of Ukrainian emigration. Letter of Lady Kateryna, Rev. I. Bugera's wife to Bishop A. Sapelak bearing witnesses to the couple's devotional mission-ary in Ukrainian community of Paraguay has been presented.

Keywords: Lemko land, enlightenment, homily, Paraguay, Ukrainian diaspora, devotion.

Оксана Сапеляк

ЕТНОГРАФ, ИСТОРИК, СВЯЩЕННИК-
МИССИОНЕР, ПАТРИОТ ИВАН БУГЕРА

Раскрывается подвижническая деятельность священника Украинской Греко-Католической Церкви о. Ивана Буге-ры, выходца из лемковского края, на ниве украинской культуры. Приводится письмо жены священника, г-жи Екатерины к епископу А. Сапеляку, свидетельствующее о жертвенной жизни супругов как миссионеров среди укра-инской общины в Парагвае.

Ключевые слова: Лемковщина, просвещение, проповед-ничество, Парагвай, украинская диаспора, жертвенность.